

BoF Online

5 • 2011

Lyhyt johdatus rahaan

Karlo Kauko

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Suomen Pankki

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

30.8.2011

Sisällys

1	Mitä raha on?	3
2	Raha on velkaa	4
3	Miten raha syntyy?	6
4	Paljonko rahaa pankki voi luoda?	8
5	Mikä on keskuspankin rooli rahan luomisessa?	10

BoF Online
Päätoimittaja

Mika Pösö

ISSN

1796-9123 (online)

Postiosoite
PL 160
00101 HELSINKI

Käyntiosoite Snellmaninaukio
Puhelin 010 8311
Faksi (09) 174 872

Sähköposti
etunimi.sukunimi@bof.fi
www.suomenpankki.fi

Swift SPFB FI HH
Y-tunnus 0202248-1
Kotipaikka Helsinki

1 Mitä raha on?

Käsitettä "raha" käytetään arkikielessä usein huolettomasti. Sanalla voidaan tarkoittaa mitä tahansa varallisuutta, jopa kiinteistöjä ja autoja. Seuraavassa kuitenkin käytetään paljon suppeampaa ja täsmällisempää rahan määritelmää. Tarkoituksena on selittää, miten raha muodostuu, mistä sitä tulee ja mitä se pohjimmiltaan on.

Kaikkein suppein rahakäsite on "keskuspankkiraha". Se koostuu setelistöstä ja pankkien talletuksista pankkien pankissa, siis keskuspankissa. Keskuspankkitalletusten kanssa ei tavallinen kotitalous joudu tekemisiin, mutta pankeille ne ovat tärkeitä. Esimerkiksi vuoden 2010 lopussa Suomen Pankissa oli yli 20 miljardin euron edestä talletuksia.

Rahan määrää tilastoidaan säännöllisesti. Tässä tilastoinnissa pankkien saamia keskuspankilta ei enää luokitellakaan rahaksi. Tilastoinnissa käytetyt rahan määritelmät perustuvat ajatukseen, että on olemassa rahaa hallussa pitävä "yleisö" ja rahalaitossektori, jossa tämä raha on. Pankit eivät ole yleisöä, toisin kuin esimerkiksi kotitaloudet, kunnat, asunto-osakeyhtiöt ja liikeyritykset – luonnollisesti pankkeja itseään lukuun ottamatta. Suppein euroalueen tilastoinnissa käytetty ns. raha-aggregaatti, siis tilastoinnissa käytetty rahan määritelmä, on M1. Siihen lasketaan yleisön hallussa oleva käteinen ja ne yleisön pankkitalletukset, jotka ovat tilehtojen mukaan koska tahansa nostettavissa. Laajempi käsite on M2. Siihen lasketaan M1:n lisäksi yleisön enintään kahdeksi vuodeksi tehdyt määräaikaistalletukset sekä tilejä, joilla on irtisanomisehtoja. Laajin raha-aggregaatti M3 saadaan lisäämällä M2:een melko laajasti erilaisia rahoitus sopimuksia, jotka eivät ole varsinaisia talletuksia, mutta joissa rahalaitokset ovat velkaa yleisölle. Osa näistä sopimuksista on suurelle yleisölle melko tuntemattomia.

Voiko pankilla olla rahaa? Ei voi, ei ainakaan, jos käytetään näitä tilastollisia määritelmiä. Pankin omaisuus ei milloinkaan ole "rahaa", sillä luottolaitokset eivät kuulu rahaa hallussaan pitävään sektoriin. Jos yksityishenkilöllä on lompakossaan seteli, se on rahaa. Jos sama seteli päätyy pankin kassaan, se ei määritelmän mukaan enää ole rahaa. Käsite "pankin omistama raha" voisi tarkoittaa käteiskassoja ja talletuksia keskuspankissa, siis pankilla olevaa keskuspankkirahaa.

Pankilla voi ja pitääkin olla varallisuutta, vaikka mitään sen omistamaa ei tilastoida rahaksi. Jos pankki tekee voittoa, sen saamiset kasvavat nopeammin kuin velat, jolloin sen nettovarallisuus kasvaa. Vakavaraisuussäädösten vuoksi pankilla on suorastaan pakko olla

enemmän saamisia ja muuta varallisuutta kuin velkoja, jos se aikoo jatkaa toimintaansa. Rahaa se ei kuitenkaan määritelmän mukaan omista, ei vaikka se olisi kuinka vakavarainen.

Jos pankki tekee voittoa, tämä voitto voi kyllä muuttua rahaksi, kunhan se ensin siirretään rahaa hallussaan pitävälle sektorille. Pankki voi siirtää kirjanpitojärjestelmässään jonkin summan kertyneiden voittojen tililtä veloikseen omistajiensa tileille tavallisiksi talletuksiksi. Liikepankissa tätä kutsutaan osingoksi, osuuspankissa osuuspääoman koroksi. Kun summa on kirjattu omistajan tilille, se muuttuu rahaksi, koska se täyttää tilastoinnissa käytetyt rahan kriteerit.

2 Raha on velkaa

Nykyään raha on suurimmaksi osaksi vain elektronisia merkintöjä liike-, säästö- ja osuuspankkien tietojärjestelmissä. Pankkijärjestelmässä näitä merkintöjä voidaan tuottaa hyvin vähäisellä työmäärällä ilman merkittäviä raaka-aine- tai energiakustannuksia. Raha on arki-kokemuksen mukaan varallisuutta. Kuinka on mahdollista, että varallisuutta voidaan tuottaa pelkästään tekemällä merkintöjä joissain tietojärjestelmissä? Entä miksi rahaa ei yksinkertaisesti tuoteta lisää köyhyyden poistamiseksi maailmasta, jos sen valmistaminen on näin helppoa?

Alkujaan raha oli kullasta, hopeasta ja muista metalleista lyötyjä kolikoita. Näitä raaka-aineita on aina pidetty arvokkaina, ja rahan arvo perustui metallin arvoon ja sen nauttimaan luottamukseen. Jalometallikolikoita ei voitu tuottaa pelkästään tekemällä kirjanpitoventejä, vaan niiden tuottaminen vaati työtä kaivoksissa, metallisulatoissa ja kolikkopajoissa. Kaikkien yksityishenkilöiden, valtioiden ja erilaisten instituutioiden omistamien jalometallien yhteismäärää ei voinut rajatta kasvattaa lisäämättä jalometallien kokonaismäärää taloudessa. Näitä metalleja voidaan käyttää kolikoiden lyömisen lisäksi muihinkin tarkoituksiin vaikkapa koruteollisuudessa, joten ne ovat käyttötarkoituksesta riippumatta melko konkreettisia hyödykkeitä.

Nykyään rahan lisääntyminen ei enää olisi varallisuuden lisääntymistä, sillä rahan olemus on muuttunut perusteellisesti. Jokainen euro, punta, kruunu, rupla, dollari tai jeni on tietysti jonkun varallisuutta, mutta samalla se on myös jonkun velkaa. Jos lisätään yhden varoja ja toisen velkoja, ei yhteenlaskettu nettovarallisuus muutu.

Seteliä lompakossaan kantava kuluttaja tuskin kokee olevansa velkoja, mutta seteli on kuitenkin keskuspankin velkaa setelinhaltijalle. Esimerkiksi Suomen Pankin taseessa¹ seteli-velkaa oli vuoden 2010 lopussa lähes 14 miljardia euroa. Pankkitalletus puolestaan on pankin velkaa asiakkaalle, mikä on ehkä helpommin mielletävissä tavallisen elämänkokemuksen avulla. Joulukuussa 2010 Suomen rahalaitokset olivat velkaa euroalueella oleville asiakkailleen talletuksina 118 miljardia euroa. Nämä velat ovat asiakkaiden näkökulmasta saattavia, jotka ovat suurelta osin käyttökelpoisia maksuvälineitä. Ne kelpaavat niin tilisiirtoina kuin pankkikorttistoksia tehtäessä. Harva palkansaaja saa työstään kovin paljon muuta korvausta kuin tällaista velkomisoikeutta. Pankkisektori talletussuojajärjestelmineen nauttii nykyään niin vankkaa luottamusta, että pelkästään oikeus toimia pankin velkojana on yhtä käypää valuuttaa kuin kultarahat aikoinaan.

Koska pankin velat ovat yleensä melkein yhtä suuret kuin saamiset, luottolaitoksen voi mieltää tallettajat ja velalliset toisiinsa kytkeväksi välikädeksi. Melkein voisi väittää kaupan kassalla pankkikorttiaan käyttävän kuluttajan maksavan viikonloppuostoksensa naapurinsa asuntolainalla. Myös keskuspankkien taseissa on kiinteistöjen ja irtaimiston sijasta varoina etupäässä saamisia. Kultavarannot ovat lähes ainoita keskuspankkien omaisuuseriä, jotka eivät ole minkään vastapuolen velkaa. Euroseteliä hallussaan pitävä kansalainen on siis sopivasta näkökulmasta katsottuna velkoja, jolla on välikätenä toimivien eurojärjestelmän keskuspankkien kautta velkomisoikeus muun muassa Yhdysvaltojen liittovaltioon, jonka velkاپapereihin eurojärjestelmän keskuspankkien valuuttavarantoja on sijoitettu. Setelillä ei tosin ole eräpäivää eikä korkoakaan makseta, eivätkä keskuspankit enää nykyään vaihda rahaansa jalometalleihin, joten velkakirjana seteli on melko erikoislaatuinen.

Vaikka rahan lisääminen ei siis tuo lainkaan uutta nettovarallisuutta maailmaan, raha-aggregaattien kasvulla voi olla monenlaisia vaikutuksia. Makrotaloustieteilijät ovat vuosikymmeniä analysoineet tätä kysymystä, ja rahamäärän kasvattamisen seurauksista on usein kiisteltykin. Voidaanko rahaa lisäämällä välillisesti myös edistää tuotantoa ja työllisyyttä, vai seuraako rahamäärän kasvusta pelkkää inflaatiota? Vastaus todennäköisesti riippuu siitä, millä tavoin, missä olosuhteissa ja kuinka yllätyksellisesti lisäraha tulee kiertoön. Lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutukset ovat luultavasti erilaisia.

¹ Tase on kirjanpidollinen laskelma, jossa esitetään varat, velat ja niiden erotuksena muodostuva nettovarallisuus eli "oma pääoma".

3 Miten raha syntyy?

Suurin osa rahasta on siis pankkien velkoja yleisölle, mutta millä tavalla nuo velat ovat syntyneet? Asian pohtimisen voi aloittaa tavallisen pankkiasiakkaan kokemuksista. Hän voi saada rahaa tililleen lähinnä kolmella tavalla.

1. Hän voi viedä seteleitä konttoriin ja tehdä talletuksen.
2. Hän voi saada maksuja tilisiirtoina, vaikkapa työnantajaltaan palkkapäivänä.
3. Hän voi nostaa pankista lainan, joka kirjataan tilille.

Lisääkö jokin näistä keinoista talletusten kokonaismäärää taloudessa?

Käteinen nostetaan yleensä pankkitililtä, joten kovin suurta määrää talletusrahaa ei nykyään muodostune asiakkaiden tuodessa jostain muualta saatuja seteleitä pankkeihin. Jos talletuksia siirrellään tilisiirtoina tallettajien välillä, niiden kokonaismäärä ei tietenkään muutu, joten maksuliikenne ei lisää rahan määrää taloudessa. Tosin jos maksajana on pankki vaikkapa talletustilin koronmaksupäivänä, rahan määrä hiukan lisääntyy: pankki kirjaa itselleen lisää velkaa, joka luonnollisesti lasketaan rahaksi, eikä tämä pienennä kenenkään muun tallettajan saamia pankilta.

Ilmeisesti siis suurin osa rahasta on muodostunut pankkien antolainauksen yhteydessä. Koska nykyään kaikki raha on jonkun velkaa, ei ehkä ole kovin yllättävää, että rahaa muodostuu jonkun ottaessa lainaa. Mutta miten yksityinen liike-, säästö- tai osuuspankki voi tuottaa rahaa myöntämällä lainaa?

Kun pankki myöntää lainaa, sekä sen velat että saamiset kasvavat. Lainaa myöntävä pankki ottaa asiakkaalta allekirjoituksen velkakirjaan ja merkitsee varoihinsa tämän saamisen. Mutta laina on nostettu vasta kun sitä vastaava talletus on kirjattu asiakkaan tilille, joten myös pankin velat kasvavat. Talletuksethan ovat pankin velkoja asiakkailleen. Näiden velkojen lisääntyminen on rahan määrän lisääntymistä. Asiakas havaitsee pankkitilinsä saldon kasvaneen. Hänellä on siis enemmän rahaa kuin hetkeä aikaisemmin, vaikka pelkästään lainaa nostamalla ei rikastu, eikä nettovarallisuus kasva.

Asiakkaan tilille lainanmyöntöhetkellä kirjattu talletus on aivan todellista rahaa. Saamiset pankilta kelpaavat maksuvälineeksi, joten maksuvälineiden määrä siis todella lisääntyy, vaikka sen enempää pankin kuin asiakkaankaan nettovarallisuus, siis varojen ja velkojen erotus, ei olennaisesti muutu pankin kasvattaessa antolainaustaan.

Kun asiakas maksaa lainansa pois, hänen on järjestettävä jostain tililleen tarvittava summa. Takaisinmaksuhetkellä sekä velat että saamiset pyyhitään pois pankin kirjanpidosta.

Asiakas menettää talletuksensa, mutta vapautuu velastaan. Pankki menettää velkomisoikeutensa asiakkaaseen, mutta pääsee eroon rahaksi kutsutusta velastaan. Käytännössä asiakkaan talletustililtä kirjataan pois hiukan enemmän pankin velkoja kuin alkuperäisen lainasumman edestä, sillä pankki perii myöntämistään lainoista korkoa ja usein joitain palkkiotakin.

Lainan myöntämisvaiheessa siis muodostui lisää rahaa. Lainan tullessa kuoletetuksi rahaa lakkasi olemasta, ja perittyjen korkojen vuoksi vieläpä hiukan enemmän kuin mitä lainaa myönnettäessä muodostui. Jos raha muodostuu tavallisimmin pankkien myöntäessä lainaa, mutta kuitenkin jokainen myönnetty pankkiluotto elinkaarensa aikana tuhoaa enemmän rahaa kuin luo, niin eikö kaikki raha lopulta häviä? Miksi rahan määrä taloudessa ei vähitellen supistu nolnaan? Selityksiä on kolme.

Ensinnäkin pankit myöntävät jatkuvasti uusia lainoja. Myönnettyjen lainojen määrällä on vuosi vuodelta taipumus pikemmin kasvaa kuin vähentyä.

Toiseksi pankit ovat monissa transaktioissa ostajina tai muuten maksajina, eivät luotonantajina. Ne joutuvat kirjaamaan veloikseen esimerkiksi henkilökuntansa palkkoja ja arvokuljetusyhtiön veloituksia, mutta eivät saa näistä suorituksista vastineeksi mitään velkomisoikeuksia, joiden eräpäivänä rahaa tuhoutuisi. Jos saamiset kuitenkin kasvavat selvästi nopeammin kuin velat, kirjanpito osoittaa pankin tuottaneen voittoa, jolloin ainakin veroviraston tilin saldo on kasvatettava. Ainakin liikepankissa myös omistajat vaativat osuutensa voitosta osinkoina. Näistäkään suorituksista pankki ei saa vastineeksi mitään velkomisoikeuksia, vaikka rahaksi kutsuttua pankin velkaa tulee lisää.

Kolmas selitys oli Suomessa hyvin keskeinen 1990-luvun alkuvuosina: toisinaan saaminen poistetaan pankin kirjanpidosta luottotappiona, ei kuoletuksena. Lainan myöntöhetkellä rahaa tuli lisää, mutta saamisen muuttuessa luottotappioksi rahaa ei häviä, sillä yhdenkään asiakkaan pankkitiliä ei veloiteta. Ajatellaan vaikka yritystä, joka otti vuonna 1988 lainan ja osti sillä toimitusjohtajalleen työsuhdeauton. Vuonna 1992 yritys teki konkurssin ja jätti koko lainansa maksamatta. Toimitusjohtajan autokin oli loppuun ajettu ja arvoton, joten konkurssipesä oli täysin maksukyvytön. Auton myyjällä saattoi ehkä vielä vuonna 1992 olla kaupsumma raha-aggregaatteihin lasketulla tilillään, vaikka rahan synnyssä keskeistä roolia näytellyt luotto oli hävinnyt pankin taseesta tappiona.

4 Paljonko rahaa pankki voi luoda?

Vaikka pankkijärjestelmä luo rahaa, se ei pysty luomaan sitä mielivaltaisesti lisää, eikä pankin edes kannattaisi tehdä niin. Rahahan on pankin velkaa, siis negatiivista varallisuutta pankille itselleen. Luottolaitoksen olisi houkuttelevaa hävittää rahaa olemattomiin, ei suinkaan tekaista itselleen lisää velkoja.

Pankkitoimintaa yksinkertaistetusti kuvaavissa kirjoituksissa esitetään usein, että pankki kerää ensin talletuksia seteleinä yleisöltä ja lainaa sitten nämä rahat eteenpäin asiakkaalle, joka nostaa summan käteisenä. Tässä yksinkertaistuksessa pankki ei generoi talletuksia luotonannon sivutuotteena. Tosin oppikirjaesimerkeissä laina-asiakas yleensä ostaa jotain toiselta henkilöltä, joka tallettaa saamansa käteisrahat toiseen pankkiin, jossa talletukset siis lisääntyvät. Todellisuudessa käteistä käytetään paljon vähemmän.

Oletetaan, että laina-asiakkaat todella nostaisivat lainansa aina seteleinä. Pankin pitäisi siis hankkia jostain tuhat euroa käteistä ennen kuin se voisi myöntää tuhannen euron lainan. Kuinka paljon tilanne muuttuisi verrattuna nykyiseen? Kuulostaa ehkä yllättävältä, mutta tilanne muuttuisi vain erittäin vähän. Harva asiakas nostaa nykyään lainaamansa rahat pankin konttorista seteleinä, mutta erittäin usein asiakkaan toimenpiteet vaikuttavat pankilla olevan keskuspankkirahan määrään samoin kuin jos laina-asiakas todella nostaisi summan seteleinä pankin kassasta.

Juuri kukaan ei ota pankista lainaa vain tallettaakseen rahat takaisin samaan luottolaitokseen. Kun pankki myöntää luoton, siitä seuraa lähes aina velvoite välittää asiakkaan hankinnoista aiheutuvia maksuja. Tavallisimmin laina-asiakas maksaa lainannostohetkellä tai muutamana päivänä kuluttua tilisiirrolla, pankkikortilla, pankkivekselillä tai sekillä hankinnan, jonka tekemiseksi laina on otettu. Jos raha menee toisen pankin asiakkaalle, tästä aiheutuu luoton myöntäneelle pankille maksuvelvoitteita. Pankin on edustettava asiakastaan pankkien välisessä maksuliikenteessä, jossa on maksettava keskuspankkirahalla. Rahalaitos on pulassa, jos se ei selviydy näistä velvoitteista.

Tilisiirrossa maksaja huomaa talletustilinsä saldon supistuvan ja maksun saaja huomaa saldonsa kasvavan. Maksun saajan pankki siis velkaantuu asiakkaalleen lisää kun taaskin maksajan pankki vapautuu osasta veloistaan. Tietenkään järjestelmä ei toimi niin, että maksajan pankki rikastuisi ja maksun saajan pankki köyhtyisi. Maksajan pankin on suoritettava vastaava summa maksun saajan pankille keskuspankkirahalla, käytännössä keskuspankissa olevilla talletuksilla, joita siirretään tililtä toiselle. Myös sekeillä ja pankkikorteilla maksamises-

ta seuraa pankkien välisiä tilisiirtoja keskuspankin järjestelmässä. Melko suuretkin asiakasmaksut hoidetaan yleensä niputettuina, eikä keskuspankkien järjestelmissä käsitellä muuttaman kymmenen euron suuruisia puhelinlaskuja erillisinä suorituksina, mutta tämä ei muuta asiaa.

Järkevä pankki ei myönnä luottoja, ellei sillä ole joko valmiiksi keskuspankkirahaa, tai ainakin jokin nopea ja varma keino keskuspankkirahan saamiseksi. Asuntolainan ottaja tuskin olisi tyytyväinen, jos pankinjohtaja tyyliä ilmoittaisi, että lainahakemus on hyväksytty, mutta asiakas ei voi ostaa mitään asuntoa keneltäkään muulta kuin toiselta saman pankin asiakkaalta, koska maksuvalmiusongelmien ja keskuspankkirahan puutteen vuoksi pankki ei pysty välittämään pienenkään asunnon kauppahintaa mihinkään muuhun pankkiin vielä moneen viikkoon. Pankin normaali toiminta luultavasti loppuisi yhteen tällaiseen ilmoitukseen. Jo pelkät huhut tällaisen tilanteen uhasta voisivat olla pankille kohtalokkaita, sillä tallettajat ja muut velkojat ehkä joutuisivat paniikkiin ja yrittäisivät kilvan periä saataviaan. Välitöntä maksuvalmiuttaan epäilevän pankin on järkevämpää hylätä asiakkaan lainahakemus kuin tuhota oman toimintansa perusedellytykset.

Massiivinen lainananto maksuvalmiusnäkökohdista piittaamatta olisi turvallista vain pankille, jolla olisi monopoliasema maassa, jossa käteistä ei käytetä lainkaan. Tässä tilanteessa asiakas ei voisi tehdä lainallaan muuta kuin maksaa tilisiirrolla toiselle tilille samaan pankkiin. Kahden asiakkaansa välisessä tilisiirrossa pankin ei tarvitsisi edustaa asiakastaan missään itsensä ulkopuolisessa järjestelmässä, jossa pitäisi olla maksukykyinen. Ja jos käteisestä on luovuttu, ei tarvitse pelätä asiakkaan nostavan lainaansa seteleinä. Yksikään pankki maailmassa ei taida olla tällaisessa asemassa.

Kirjaamalla lisää saldoa omien asiakkaitensa tileille pankki ei saa lisää keskuspankkirahaa edes siinä tapauksessa, että asiakkaat todella vain pitäisivät nämä rahat tileillään. Maksuvalmiuden ylläpitämisen parhaita keinoja on laajan talletuskannan kerääminen jollain muulla tavalla. Kun suurituloiset ja säästäväiset asiakkaat saavat jatkuvasti enemmän tilisiirtoja kuin lähettävät, pankki esiintyy heidän puolestaan maksujen vastaanottajana luottolaitosten välisessä maksuliikenteessä. Tällöin pankin käytettävissä olevan keskuspankkirahan määrä kasvaa. Tämän rahavirran turvin uskaltaa myöntää luottoja. Tilanne ei paljonkaan poikkea yksinkertaisesta oppikirjaesimerkistä, jossa yhdelle asiakkaalle myönnetään laina vasta kun toinen asiakas on tyhjennyttänyt säästöporsaansa pankin tiskillä. Tosin maksuvalmiutta voi ylläpitää muillakin keinoilla, esimerkiksi varmistamalla mahdollisuudesta saada luottoa jostain muualta.

Rahoituksen rajallisuuden lisäksi muutkin tekijät rajoittavat pankkien kykyä myöntää luottoa. Melkein kaikissa maissa on viranomaissäädöksiä, jotka vähentävät pankkien toimintavapautta. Esimerkiksi vakavaraisuussäädökset rajoittavat luottolaitoksen oikeutta ottaa luottoriskejä, joita antolainauksen kasvattaminen aina aiheuttaa. Maksuvalmiuteen liittyvät säädökset ovat myös tavallisia eri puolilla maailmaa.

5 Mikä on keskuspankin rooli rahan luomisessa?

Vaikka suurin osa rahasta muodostuu nykyään tavallisissa talletuspankeissa, suunnilleen nykyisen kaltainen rahajärjestelmä edellyttää keskuspankin olemassaoloa. Maailmassa on nykyään tuskin ainoatakaan valuuttaa, jonka takana ei olisi lainkaan keskuspankkia. Pankkijärjestelmä ei voi maksaa velkojaan tallettajille juuri muuten kuin käteisellä, jota nykyään vain keskuspankit laskevat liikkeeseen. Kun pankki on velkaa tallettajille, asiakkailta on viime kädessä saamaoikeus käteiseen. Käteisen käytön väheneminen ei muuta tätä asiaa.

Keskuspankkirahaa ei voi tulla mistään muualta kuin keskuspankista. Ainakin nykyisenkaltaiset setelit lakkaisivat olemasta, jos keskuspankit suljettaisiin. Jos olisi vain yksityisiä luottolaitoksia, koko maksujärjestelmä jouduttaisiin rakentamaan täysin toisenlaiseksi, sillä keskuspankkirahallahan ei enää voisi suorittaa pankkien välisiä maksuja. Kolikot ovat valtioiden eivätkä keskuspankkien lyöttämiä, joten teoriassa pankkien välillä voitaisiin kuljettaa kolikkolasteja. Toteuttamiskelpoisempi vaihtoehto voisi olla paluu jalometalleihin pankkien välisenä maksuvälineenä.

Keskuspankkirahan luonne velkana on hankalammin mielletävissä kuin pankkitalletusten. Kun keskuspankki on velkaa seteleitä hallussaan pitävälle yleisölle, on melko vaikea sanoa, mihin yleisöllä on saamaoikeus. Setelillä velkakirjana ei ole edes eräpäivää. Kulta- ja hopeakannan aikoina keskuspankki lupasi vaihtaa setelinsä jalometalleihin vaadittaessa, joten seteleiden haltijoilla oli saamaoikeus esimerkiksi kultaan. Monet valuat on nykyäänkin kytketty johonkin toiseen valuuttaan järjestelyllä, jossa keskuspankki vaihtaa rahaansa muihin valuuttoihin kiinteällä kurssilla. Läheskään kaikki keskuspankit eivät kuitenkaan lupaudu vaihtamaan rahaansa yhtään mihinkään, eikä ainoakaan niistä lupaa vaihtaa rahaansa miksikään muuksi kuin muiksi rahoiksi.

Käytännössä keskuspankkirahan arvo perustuu pelkästään vakiintuneeseen tapaan ja yleiseen luottamukseen. Harvan mieleen juolahtaa epäillä, että mikä tahansa seteli valuutasta riippumatta on niin epäluotettava varallisuuserä, että se kannattaa vaihtaa johonkin konkreettisempaan omaisuuteen heti ensimmäisen tilaisuuden tullen.

Keskuspankit eivät ole pelkästään passiivisia velallisia, vaan ne harjoittavat rahapolitiikkaa. Muuttamalla ohjauskorkoa, jolla ne luotottavat liikepankkeja, tai käymällä kauppaa arvopaperimarkkinoilla, keskuspankit voivat vaikuttaa pankkijärjestelmässä muodostuvan rahan määrään. Rahan määrä taloudessa on melko tavallinen rahapolitiikan välitavoite, vaikka perimmäisenä tavoitteena on nykyään ehkä tavallisimmin hintavakaus.